

Hyvinvoinnin politiikka

Pääkirjoitus

Janus

Sosiaalipoliittisen keskustelun ikuisuuskyseminen on, mitä sosiaalipoliittika oikeastaan on. Sosiaalipoliittikan johdantokursseilla tyypillisesti erotetaan toisistaan tieteenala tai oppiala ja käytäntö. Sosiaalipoliittikkaa määrittäviä ja rajaavia käsitteitä ovat esimerkiksi hyvinvointi ja hyvinvointivaltio tai sosiaaliturva ja -palvelut. Määrittelemisen on näennäisen yksiselitteistä. Esimerkiksi hyvinvointi voi saada useita erilaisia aikaa ja paikkaan sidottuja tulkintoja. Kapeimmillaan sosiaalipoliittika näyttättyy sosiaaliturvapoliittikkana ja hyvinvointi elintasona. Laajimmillaan sosiaalipoliittika käsittää lukuiset arkiset käytännöt, poliittiset prosessit ja yhteiskuntapoliittiset kysymykset. Hyvinvointi on tällöin kokonaisvaltainen, mutta epämääräinen tavoite.

Sosiaalipoliittikkaa on hedelmällistä tulkita hyvinvoinnin politiikkana. Tästä lähtökohdasta sosiaalipoliittikan määrittely jää aina avoimeksi, yhteiskunnallisten muutosten myötä vaihtuvaksi tulkinnaksi niistä tavoista, joilla hyvinvointi turvataan ja miten hyvinvointi määritellään. Ajatus hyvinvoinnin politiikasta korostaa paitsi sosiaalipoliittikan sisällön poliittista ulottuvuutta myös politiikan laaja-alaisuutta. Poliittika ei tapahdu yksinomaan eduskunnassa tai kunnanvaltuustossa. Lukuisat eri tahot osallistuvat poliittiseen prosessiin muotoillessaan yhteiskunnallisia kysymyksiä, kyseenalaistaessaan vallitsevia käsityksiä ja kamppaillessaan omien näkemystensä puolesta. Sosiaalipoliittikan tutkijat (ja tutkimusrahoittajat) tekevät poliittikkaa, kun he määrittelevät sosiaalipoliittikan sisältöä ja tutkimuksen painopisteitä. Yhtäläillä hyvinvoinnin operationalisoiminen ja mittaaminen sisältävät poliittisen ulottuvuuden.

Ympäristö ja sosiaalipoliittika -teemanumeron tavoite on edistää keskustelua ympäristön ja sosiaalipoliittikan välisestä suhteesta sekä kannustaa yhteiskunnallisten ilmiöiden monitieteistä tarkastelua yli poliittikalohkojen ja oppialojen. Se ei tarjoa valmiita ratkaisuja, vaan pyrkii avaamaan erilaisia näkökulmia. Perinteisten rajojen ylläpitäminen ei mahdollista näköpiirissä olevien yhteiskunnallisten ongelmien tarkastelua ja tutkimusta. Ymmärryksemme on, että tulevaisuuden sosiaalipoliittika joutuu väistämättä tarkastelemaan ja ottamaan kantaa usein sosiaalisen tai sosiaalipoliittikan ulkopuolelle sijoitettuihin (ympäristö)kysymyksiin.

Ilmastonmuutos on varmasti ajankohtaisin ja merkittävin esimerkki uudenlaisesta, monialaisesta yhteiskunnallisesta ongelmasta. Useat teemanumeron artikkelit ja puheenvuorot käsittelevätkin ilmastonmuutosta. Sosiaalipoliittisesti ilmastonmuutos on kiinnostava. Siihen liittyvät ilmiöt ja toimenpiteet vaikuttavat suuresti siihen, miten ymmärrämme hyvinvoinnin muodostuvan ja miten hyvinvointi käytännössä jakautuu kansallisesti ja kansainvälisesti. Yhtäältä ilmastopoliittikan myötä hyvinvointia ja sen jakautumista koskevat päätökset syntyvät jossain muualla kuin perinteisillä sosiaalipoliittisilla foorumeilla. Myös keinovalikoima eroaa teollisen yhteiskunnan tarpeisiin soveltuvista sosiaalipoliittisista keinoista. Toisaalta ilmastonmuutokseen vastaaminen ei ole yksinomaan tekninen kysymys. Ongelmat eivät ratkea automaattisesti soveltuvien, vähähiilisten teknisten innovaatioiden avulla. Sosiaalisen

toiminnan ja yhteiskunnallisen muutoksen edellytykset ja dynamiikka ovat keskeisiä, kun tavoittelemme kestäväää hyvinvointia. Ilmastosta tulee näin sosiaalinen ja poliittinen kysymys.

Ilmastonmuutos alleviivaa hyvinvointikysymysten samanaikaista paikallisuutta ja globaalisuutta. Käsitys hyvinvoinnista rakentuu nyky-yhteiskunnassa kansallisen materiaalisen ja taloudellisen ajattelun varaan. Hyvinvoinnin lisääminen merkitsee usein konkreettisimmillaan yksilöiden kulutuksen ja kulutusmahdollisuuksien lisäämistä tai turvaamista. Kansallisen taloudellisen kasvun tavoittelun perusteena on hyvinvoinnin lisääntyminen ja laajentuminen. Ilmastonmuutos haastaa tällaisen käsityksen hyvinvoinnista, eikä vähiten siitä syystä, että samaan aikaan kun ylikulutamme luonnonvaroja, erityisesti energiaa, uusiutuvien luonnonvarojen tuotantomahdollisuudet heikkenevät kuivuuden ja eroosion vuoksi. Tulevaisuuden sosiaalipoliittikka joutunee pohtimaan, mitä on hyvinvointi silloin kun jaettavana ovat vähenevät luonnonvarat, heikkenevät luonnonolot ja toistuvat luonnonkatastrofit. Miten hyvinvointi jakautuu tuolloin oikeudenmukaisesti paikallisesti ja globaalisti? Miten turvaamme tulevien sukupolvien elämisen mahdollisuudet eli hyvinvoinnin, kuten YK:n Riossa 1992 solmittu Agenda 21 –ohjelma edellyttää?

Kaikki tämä merkitsee, että hyvinvointi politisoituu yhteiskunnassa uudella tavalla. Hyvinvoinnin määrittely ja sen saavuttamisen keinot joutuvat arvioinnin kohteeksi. Nyt sosiaalisesti merkityksettömiltä tuntuvat seikat, kuten energia, voivat muodostua keskeisiksi hyväosaisuutta ja eriarvoisuutta määrittäviksi tekijöiksi tulevaisuudessa. Vähäpäästöisen ja kohtuuhintaisen energian saatavuus sekä tasa-arvoiset liikkumisen mahdollisuudet ovat tärkeä osa yksittäisen kansalaisen toimeentuloturvaa ja arkipäivän elinmahdollisuuksia länsimaissa. Energiankäyttömahdollisuudet tulevat jakautumaan epätasa-arvoisesti, jos yhteiskunta rajaa ja ohjaa energiankäyttöä markkinahinnoittelumekanismeilla ja käyttöön kohdistuvilla ympäristöveroilla. Hyvin toimeentulevat käyttävät tällöin yhteisiä energia-varoja omien halujensa mukaisesti, kun vastaavasti taloudellisesti heikossa asemassa olevat tinkivät omasta energiankäytöstään. On ilmeistä, että hyödyt kasautuvat harvoille. Haitat puolestaan kohdistuvat energiankäytöstä tinkivien ohella erityisesti köyhyydessä eläville, jotka asuvat ilmastonmuutoksen myötä heikentyvillä alueilla. Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja hyvinvoinnin jakautumisen näkökulmasta tilanne on kestävä.

Sosiaalipoliitikot ovat vaikean sosiaalisen, taloudellisen, ympäristöllisen ja eettisen ongelman edessä. Hyvinvoinnin oikeudenmukaisen jakautumisen määrittely ei voi kuitenkaan olla yksinomaan sosiaalipoliittikan asiantuntijoiden tehtävä. Ratkaisut syntyvät vain laaja-alaisessa tieteellisessä ja yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa. Käytännössä sosiaalipoliittikka rakentuu yhteiskunnallisissa vuorovaikutusprosesseissa, joissa eri osapuolet neuvottelevat ja kamppailevat hyvinvoinnin politiikasta. Sosiaalipoliitikot voivat kuitenkin merkittäväällä tavalla osallistua prosessiin. Tämä kuitenkin edellyttäisi uusien utopioiden luomista, nykyistä paremman tulevaisuuden hahmottelua ja vallitsevan yhteiskunnallisen ajattelun haastamista.

Tällaista muutosta sosiaalipoliittikan piirissä peräänkuulutti sosiaalipoliittisen yhdistyksen esimies Sakari Kainulainen Januksen pääkirjoituksessa vuoden 2008 syksyllä. Hän kaipasi sosiaalipoliittisia avauksia ja utopioita uudesta paremmasta maailmasta nykyisen taaksepäin tai vain tähän päivään kohdistuvat tarkastelun sijaan. Hänestä sosiaalipoliittikasta puuttuivat kysymykset, jotka herättävät ihmisten tunteita ja intohimoja.

Sosiaalipoliittisen itseymmärryksen kannalta olisi välttämätöntä miettiä, miksi näin on. Korostamme liikaa sosiaalipoliittista oikeaoppisuutta, mitä se sitten onkaan, ja pidämme historiallisesti rakentuneita totuuksia universaaleina? Oikeaoppisuuden ja universaalien totuuksien hintana on intohimon kuihtuminen ja uusien avausten hiipuminen. Utopiat ja uudet kysymykset eivät sovi siihen, mitä on ollut ja mikä on tarkkaan rajattua. Ne pakottavat haaveilun, kuvittelun ja epävarmuuden tielle ja vievät pois tutusta ja turvallisesta. Ne herättävät intohimoja puolesta ja vastaan sekä toivoa toisenlaisesta tulevaisuudesta. Utopiat ovat väistämättä idealistisia ja puutteellisia jäsennyksiä ja oletuksia todellisuudesta. Mutta, vain uudet kysymykset luovat tilaa uusille vastauksille, näkemyksille ja toimijoille.

Luotamme, että utopiat eivät vähennä vaan lisäävät sosiaalipolitiikan yhteiskunnallista ja tieteellistä merkitystä. Hyvinvointivaltion luominen ja kehittäminen on oiva esimerkki toteutuneesta utopiasta, jonka kansalaisten sosiaalisten oikeuksien varaan rakentunut idea hyvinvoinnista muuttui näkyväksi ja todeksi. Sosiaalipolitiikka ja sosiaalinen ajattelu tarjoavat lähtökohdan myös tulevaisuuden hyvinvoinnin luomisessa ja turvaamisessa. Meidän vain pitää eläytyä paikalliseen arkipäivään ja haistella globaaleja tuulia eli osallistua yhteiskuntaan. Näin voimme nähdä epäkohtia, jotka ovat muodostuneet tai muodostumassa keskeisiksi yhteiskunnallisiksi kysymyksiksi, vaikka ne eivät noudattaisi sektorihallinnon logiikkaa tai sopisi jo nimettyyn politiikkalohkoon.

Teemanumeron artikkelit ja puheenvuorot ovat tärkeitä juuri tästä syystä. Ne avaavat ympäristön ja sosiaalisen välistä yhteyttä monella tavalla ja erilaisista näkökulmista. Yhteistä niissä on ymmärrys siitä, että ympäristökysymykset ja sosiaaliset kysymykset ovat vuorovaikutussuhteessa. Mahdolliset ratkaisut tarkasteltavana oleviin kysymyksiin löytyvät tästä vuorovaikutussuhteesta, eivät tiukasti rajatun ympäristöpolitiikan tai sosiaalipolitiikan sisältä. Hyvinvointivaltion utopia osoittaa, että toteutuakseen kestävä hyvinvoinnin yhteiskuntautopia edellyttää laajaa yhteistyötä ja hyväksyntää eri tieteenalojen, hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan kesken.

Kiitokset Jyväskylän toimitukselle ja kaikille kirjoittajille osallistumisesta teemanumeron tekemiseen. Ajatus lehden tekemisestä syntyi syksyllä 2008 Sosiaalipoliittisen yhdistyksen Helsingissä järjestämän Ympäristö ja sosiaalipolitiikka –seminaarin jälkikeskusteluissa. Osa kirjoittajista piti tässä seminaarissa alustuksen, osa puolestaan liittyi mukaan jälkeenpäin. Toivomme, että lehti herättää keskustelua, uusia kysymyksiä ja luo tilaa monialaiselle hyvinvoinnin politiikkatieteelle. Toivottavasti uskallamme kuvitella valoisan tulevaisuuden.

Liisa Häikiö & Paula Saikkonen

Teemanumeron toimittajat

liisa.haiki@uta.fi paula.saikkonen@helsinki.fi